X

Зияродинова НР
Директор

РЕСПУБЛИКА ДАГЕСТАН

МКОУ «ЛЕНИНАУЛЬСКАЯ СРЕДНЯЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ШКОЛА №2 ИМЕНИ ГЕРОЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ ЮРИЯ САЛИМХАНОВА»
Село Ленинаул Казбековского района РД

368155 Казбековский район, с. Ленинаул, e-mail – leninaul2school@mail.ru, сайт школы - https://s2lnn.siteobr.ru/

СОГЛАСОВАНО	**УТВЕРЖДАЮ**
Зам. директора по УР	Директор
Шамирзаева П.М.	ЗияродиноваН.Р.___________________
	«_____» _____________________2022 г.

Рабочая программа

Родной (аварский) язык

для 9 класса

на 2023-2024 учебный год

Учитель - Абдулазизова Алжанат Батирхановна

Федеральный Государственный Образовательный СТАНДАРТ

ПРОГРАММАЯЛЪЕ БАЯН

...Школалъул цIакъго кIвар бугеб масъалалъун ккола гIун бачIунеб гIелалъе щулияб ва гъваридаб лъай кьей, гьезулъ гьеб лъай практикаялда хIалтIизабизе бажари ва ругьунлъи лъугьинаби, дунялалдехун материалистияб бербалагьи бижизаби.

Авар литературияб мацIалъул кьучI ккола бол мацI, амма литературияб мацI бечелъизе кIвар бугеб магIданлъун ккола киналго диалектал ва наречиял. Цогидал мацIазго гIадин, авар мацIалъги гIаммаб куцалда тIолго магIарулазул рухIияб бечелъи жанибе бачуна.

Ахираб заманалда гIисинал миллатазул мацIал беретIеялде цIикIкIараб кIвар кьолеб буго. Гьел миллатазул рукIа-рахъин цебетIеялдаго цадахъ, гьезул мацIалги бечелъула, беретIола ва хадубккунги гьел беретIезаризе руго.

Школалда авар мацI малъиялда церечIарал масъалаби.

Авар мацI школалда лъазабиялда церечIарал масъалабилъун ккола: цIалдохъабазул кIалзул ва хъвавул калам цебетIезаби, пасихIго цIали камиллъизаби ва каламалъул культура борхизаби.

Школалда авар мацI малъиялъул мурад буго: цIалдохъабазе фонетикаялъул, лексикаялъул, рагIи лъугьиналъул ва хисиялъул, грамматикаялъул, стилистикаялъул хIакъалъулъ лъай щвей, жамгIияб гIумруялда жаниб гьелъул кIвараралъул хIакъалъулъ баянал кьей, битIунхъваялъул ва лъалхъул ишараби лъеялъул иш камиллъизаби, лъималазул рагIул нахърател бечелъизаби.

Рахьдал мацIалъул программаялда рекъон, 9 классалда малъизе ккола жубараб предложениялъул синтаксис, рак1алде щвезарила морфологиялъул, фонетикаялъул, лексикаялъул, г1адатаб предложениялъул синтаксисалъул х1акъалъулъ 5-8 классазда щвараб лъай. Гьединго цIалдохъабазда лъазе ккола стилистикаялъул ва мацIалъул хIакъалъулъ гIаммал гIелмиял баянал. ЦIалдохъаби ругьунлъизе ккола битIун хъвазе, битIун цIализе, калам гIуцIизе ва лъалхъул ишараби лъезе.

ЦIалдохъабазул калам цебетIезаби ва гьел пасихIго цIализе ругьун гьари.

Школалда авар мацI малъиялъ цIалдохъабазул логикияб пикру ва калам цебетIезабула.

Калам цебетIезабиялъе цоцада хурхараб лъабго нух буго.

Калам цебетIеялъул тIоцебесеб нух буго авар мацIалъул дарсазда лъималазул рагIул нахърател бечед гьаби.

Авар мацIалъул дарсазда лъималазул рагIул нахърател бечед гьабула батIи-батIиял словариял хIалтIабаздалъун, учебникалда ругел ругьунлъиялъул хIалтIабазул текстаздалъун, кIалзул ва хъвавул изложенияздалъун, сочиненияздалъун. ЦIалдохъабазулгун словарияб хIалтIи гьабулелъул, гьел, жалго жидедаго чIун, ричIчIуларел рагIаби ратизе, гьезул магIна учителасда гьикъизе ругьун гьари, словараздаса битIун пайда босизе лъай – бищунго кIвар бугел хIалтIабилъун ккола.

Калам цебетIезабиялъул кIиабилеб нух буго авар литературияб мацIалъул рагIаби лъугьиналъул, гьел дандраялъул, предложениял гIуцIиялъул, битIун цIалиялъул ва гь. ц. нормаби лъай. Гьеб рахъалъ программаялда жиб-жиб темаялъул кIиабилеб пунктaлда гъоркь

чIванкъотIун бихьизабун буго щибаб классалда лъималазе щвезе кколеб лъайги гьезухъа лъугьине кколеб бажариги.

Калам цебетIезабиялъул лъабабилеб нухги буго авар мацIалъул дарсазда батIи-батIияб темаялъул ва жанралъул материалазда тIасан цIалдохъаби кIалъазе ругьун гьари.

Калам гIуцIизе цIалдохъаби ругьун гьариялъе лъикIалан заманги бихьизабун буго (Авар мацIалъе рихьизарурал сагIтазул щуго бутIа гьабун цо бутIа). Калам гIуцIизе ругьун гьари цIикIкIараб кIвар бугеб иш бугелъул, гьелъие мацIалъул программаялда жиб-жиб классалъе батIаго темабиги кьун руго.

ЦIалдохъанасда лъазе ккола тексталда тIад хIалтIизе, гьелъул аслияб пикру батизе, къокъаб ва гIатIидаб план гIуцIизе, гьелда рекъон материал тартибалдеги ккезабун, бицунги хъванги изложение тIобитIизе.

Авар мацIалъул дарсазда кIвар кьезе ккола цIалдохъабазул кIалзул монологияб калам камиллъизабиялде. Гьелъие гIоло цIалдохъаби тIамизе ккола батIи-батIиял темабазда тIасан кIалъазе.

ТIолабго лъагIалида жанир гьарурал хIалтIабаздалъунги, изложенияздалъунги, сочиненияздалъунги цIалдохъабазулъ битIараб кIалзул ва хъвавул калам гIуцIиялъул бажари лъугьине буго.

Изложениязе текстал ва сочинениязе темаби тIаса рищулеб мехалъ, гьел тарбия кьеялъул ва гIелмияб рахъалъан дандекколел рукIине ккола.

ЦIалдохъабазул калам цебетIезабиялъе бихьизабураб лъабабго нухалъ гьезул каламалъулъ дандчIвалел гIунгутIаби ва гъалатIал тIагIинаризе квербакъула.

ЦIалдохъабазул калам цебетIезабиялда бухьараб буго пасихIго цIализе лъазабиялъул ишги.

ПасихIго цIалиялъул ругьунлъаби камиллъизаризе, художествиял текстал (хабар, маргьа, кечI) росула.

ПасихIго цIализе лъимал ругьун гьариялъе синтаксис лъаялъулги кIудияб кIвар буго. Гьелъ рес кьола калам камил гьабизе ва цебетIезабизе.

БитIунхъваялъул рахъалъ бажари борхизабула, батIи-батIияб тайпаялъул (гIинзулаб, берзулаб, кантIизариялъулаб, баян гьабиялъулаб, творческияб гIадал) диктантал гьарун.

Контролияб диктанталъе цо дарсил лъикIалан заман кьезе кколеб батани, битIун хъвазе ругьун гьариялъе ругел батIи-батIиял диктантазе дарсил цо бутIа кьуниги гIезе буго.

Диктантазе росулел текстал къваригIарал орфограммабазул рахъалъ бечедал рукIине ккела. Гьединаб къокъаб диктант, кIиго анкьида жиниб цо нухалдагIаги гьабуни, лъикI букIина.

Программаялъул ахиралда хъвавул хIалтIабазул (диктантазул, изложениязул ва сочинениязул) къадар бихьизабураб таблица кьун буго.

Авар мацIалъул дарсазда цоги предметазулгун бухьен

Школалда цIалдохъабаз аслияб куцалда лъазабула литературияб мацI. Гьединлъидал щулияб бухьен букIине ккола адабияталъул курсалъулгун. Гьениб кIвар кьезе ккола художествиял асаразде. Гьелъ рес кьола мацIалъул цо-цо хаслъи цебечIезабизе, рагIаби хIалтIизариялда, грамматикиял формабазда, батIи-батIиял синтаксисиял гIуцIабазда, текста-

лъул бутIабазул ва предложениязул бухьеналъул къагIидабазда, калам хIалтIизабиялъул батIи-батIиял рахъазда хурхарал суалал баян гьаризе.

КIудияб кIвар буго гIурус мацIалъулгун бухьен кквеялъулги. Гьелъги рес кьола кIиябго мацIалъул грамматикиял гIаммал ва хасал рахъал чIезаризе, ай, цого классалда гьеб кIиябго мацI лъазабулелъул, гьезул дандекколелги кколарелги рахъазул хIисаб гьабун, дарс кьей чара гьечIеб методикияб къагIидалъун ккола. Гьебго абизе бегьула школалда лъазабулеб къватIисеб пачалихъалъул мацIалъул хIакъалъулъги.

Гьаб 9 классалда авар мац1 малъиялъул программа г1уц1ун буго ООО «Издательство НИИ педагогики» ялъ къват1ибе биччараб «Авар мац1алъул программаби 5-9 ва 10-11 классазе» абураб, Дагъистан Республикаялъул лъайкьеялъул ва г1елмияб министерствоялъ тасдикъ гьабураб программаялъул кьуч1алда

МКОУ «Дылымская гимназия» лъайкьеялъул идараялъул планалда рекъон, авар мац1алъе 9 абилеб классалда бихьизабун буго 2 саг1ат. Кинабниги лъаг1алие – 68 саг1ат

IX КЛАСС (68 сагIат)

Такрар гьаби

Жубараб предложение
Журарал сокIкIарал предложениял

1. Журарал сокIкIарал предложениязул хIакъалъулъ гIаммаб баян.

Цолъизарул, дандеккунгутIиялъул, гьоркьоса рахъиялъул союзалгун журарал сокIкIарал предложениял.

Журарал сокIкIарал предложениязулъ лъалхъул ишараби.

2. ГIадаталги жураралги предложениял ратIа гьаризе бажари. ГIадатал предложениял жураралльун лъугьинаризе бажари. Журарал сокIкIарал предложениязул бутIабазулъ сокIкIиналъул союзал хIалтIизаризе ругьун гьари.

Журарал сокIкIарал предложениял букIине кколеб интонациялдалъун цIализе ругьун гьари.

СоюзрагIабигун журарал нахърилълъарал предложениял

1. Жубараб нахъбилълъараб предложениялъул хIакъалъулъ гIаммаб баян.

БетIераб ва тIаджубараб предложение.

НахърилълъиналъулсоюзрагIабигун бугеб жубараб нахъбилълъараб предложение.

2. Нахърилълъиналъул союзрагIабигун бугеб жубараб нахъбилълъараб предложениязул бутIабазулъ магIнаялъулъ рекъон кколел союзрагIаби хIалтIизаризе ругьун гьари.

Нахърилълъиналъул союзрагIабигун ругел журарал нахърилълъарал предложениял жиндирго каламалъулъ хIалтIизаризе лъай.

Нахърилълъиналъул союзрагIаби гьечIого журарал нахърилълъарал предложениял ва гьезул гIуцIи

1. ТIаджурарал предложениязул аслиял тайпаби ва гьезул сказуемоелъун кколел формаби:

Подлежащеелъун тIаджубараб предложение.

БитIараб дополнениелъун тIаджубараб предложение.

Хъвалсараб дополнениелъун тIаджубараб предложение.

Определениелъун тIаджубараб предложение.

Цо чанго тIаджубарабгун бугеб жубараб нахъбилълъараб предложение. Гьелъул гIуцIи ва лъалхъул ишараби.

ХIаллъун тIаджурарал предложениял.

Ишалъул куцлъун тIаджубараб предложение.

БакIлъун тIаджубараб предложение.

Заманлъун тIаджубараб предложение.

ГIилла-мурадлъун тIаджубараб предложение.

ШартIияб тIаджубараб предложение.

Уступительнияб тIаджубараб предложение.

Нахърилълъиналъул союзрагIаби гьечIого жубараб нахъбилълъараб предложениялъулъ лъалхъул ишараби.

2. БетIерабги тIаджубарабги предложение, интонацияги цIунун, пасихIго цIализе ругьун гьари.

Нахърилълъиналъул союзрагIаби гьечIого, журарал нахърилълъарал предложениял жидерго каламалъулъ хIалтIизаризе, гьел гIуцIизе ва гьезулъ лъалхъул ишараби лъезе цIалдохъаби ругьун гьари.

Союзал гьечIел журарал предложениял

1. Союзал гьечIел журарал предложениязулъ ругел бутIабазул цоцаздехун бугеб гьоркьоблъи. Союзал гьечIел журарал предложениязулъ лъалхъул ишараби.

2. Союзал гьечIел журарал предложениял, интонацияги цIунун, цIализе ругьун гьари.

МагIнаялъулъ рекъон кколел союзал ялъуни союзрагIабиги лъун, союзал гьечIел журарал предложенияздаса журарал сокIкIарал ва нахърилълъарал предложениял лъугьинаризе бажари.

БитIараб ва хъвалсараб калам

1. БитIараб каламгун предложениял ва гьенир лъалхъул ишараби. БитIараб каламалда ва авторасул рагIабазда гьоркьоб бугеб бухьен.

Хъвалсараб каламгун предложение. БитIараб калам хъвалсаралдалъун хиси.

Диалог. Цитатал ва гьенир лъалхъул ишараби.

2. БитIараб каламгун предложениял гIуцIизе бажари.

Кколеб интонациягун, битIараб каламгун предложениял цIализе ругьун гьари.

БитIараб калам хъвалсаралде сверизабизе ругьун гьари.

МацIалъул хIакъалъулъ гIаммал баянал

Бухьеналъул алат хIисабалда мацI. ЦебетIолеб лъугьа-бахъин хIисабалда мацI. Аваразул литературияб мацI ва гьелъул диалектал.

Такрар гьаби

Калам цебетIезаби

Каламалъул стилалъул, темаялъул, аслияб пикруялъул, текстальул хIакъалъулъ щварал баянал тартибалде рачин.

Героязул ишазул, хасият-гIамалалъул хIакъалъулъ биценги гъорлъе ккезабун, хабариял текстазул тIасабищараб изложение хъвай. Моралиябгун этикияб, общественниябгун политикияб темаялда хурхараб сочинение хъвай.

РухIияб бечелъиялда, общественниябгун политикияб темаялда хурхараб доклад ялъуни реферат хъвай.

Живго жиндаго чIун, цIалараб асаралъул героясе характеристика кьезе лъай (бицунги хъванги).

Кинофильмалъул, тIехьалъул хIакъалъулъ рецензия хъвазе лъай.

БатIи-батIияб темаялда хъварал макъалабазул къокъаб хIасил хIадури.

IX классалъул цIалдохъабазул лъаялдехун ва бажариялдехун ругел аслиял тIалабал

ЦIалдохъабазда лъазе ккола:

журарал предложениязул синтаксисияб разбор гьабизе;

батIи-батIияб тайпаялъул журарал предложениял данде гьаризе;

битIараб калам хъвалсаралде сверизабизе.

ЦIалдохъабазухъа бажаризе ккола:

пунктуациялъул рахъалъан:

жубараб сокIкIараб предложениялъул бутIабазда гьоркьоб

запятая лъезе;

жубараб предложениялъул бетIераб ва тIаджубараб бутIаялда гьоркьоб кколелъуб запятая лъезе.

союз гьечIеб жубараб предложениялъулъ хIажатал лъалхъул ишараби лъезе;

IX классалда лъазарурал пунктограммаби ратизе ва лъалхъул ишарабазе баян кьезе.

Калам гIуцIиялъул рахъалъан:

цо чIараб темаялъул хIакъалъулъ кIудияб асаралъул

тIасарищарал бакIал рицине;

2-3 асаралда тIасан доклад хIадур гьабизе;

гьитIинаб ялъуни кIудияб макъалаялда тIасан конспект ялъуни тезисал хIадуризе;

жалго жидедаго чIун, тIасабищараб темаялда тIасан публицистияб стилалъул сочинение хъвазе;

гIарза ва автобиография хъвазе;

МацIалъул ва магIнаялъул рахъалъан сочинение камиллъизабизе.

Орфоэпиялъул рахъалъан:

кIалзул калам литературияб норма цIунараб ва диалектаздаса бацIцIадаб букIинабизе.

ЩИБАБ ЧЕТВЕРТАЛДА ГЬАРУЛЕЛ БАТIИ-БАТIИЯЛ ХЪВАВУЛ ХIАЛТIАБАЗУЛ КЪАДАРАЛЪУЛ ХIАКЪАЛЪУЛЪ БАЯН

Иргадул	Классал ва четвертал	IX класс четвертал
№№	Хъвавул хIалтIабазул тайнаби	1 2 3 4
1.	Контролияб диктант	1 - 1 1
2.	Ругьун гьарияльул диктант	1 1 - 1
3.	Контролияб изложение	1 - 1 -
4.	Ругьун гьарияльул изложение	1 - 1 -
5.	Контролияб сочинение	- 1 - 1
6.	Ругьун гьарияльул сочинение	1 – 1 -

Хъвавул хIалтIабазул кIодолъи борцуна рагIабаздалъун

ва чIезабун буго гьезие гьаб къадар.

Класс	*Диктант*	*Словарияб*	*Сочинение*		*Изложение*
	РагIи	*РагIи*	*РагIи*	*ТIанчил гьум*	*РагIи*
IX	130-140	30-35	180	2,5-3,5	300-400

Календариябгун – тематикияб план *9 класс авар мац1 (2 с)*

№	*Дарсил тема*	*Саг1 ат*	*9а по плану*	*По факту*	*примечание*
1	Морфология такрар гьаби	1			
2	Г1адатаб предложениялъул синтаксис такрар гьаби	1			
3	***ДИКТАНТ***	1			
4	Жубараб предложение Жубараб сок1к1араб предложение	1			
5	Союзалгун ругеб ЖС предложение	1			
6	***Халгьабиялъул сочинение***	1			
7	Союзал гьеч1ел ЖС предложениял	1			
8	Союзал гьеч1ел ЖС предложениязулъ запятая ва т1анк1гун запятая	1			
9	***Ругьун гьариялъул изложение***	1			
10	Союз гьеч1еб ЖС предложениялъулъ к1ит1анк111	1			
11	***Халгьабиялъул изложение***	1			
12	Союзал гьеч1ел ЖС предложениязулъ тире	1			
13	Жубараб предложениегун лъалхъул ишараби	1			
14	Жубараб сок1к1араб предложение	1			
15	***Халгьабиялъул диктант***	1			
16	Жубараб сок1к1араб предложение ва гьебгун лъалхъул ишараби	1			
17	Журарал нахърилълъарал предложениял. ЖН предложениялгун нахърилълъиналъул раг1аби	1			
18	Нахърилълъиналъул раг1абигун ругел ЖН предложениязулъ лъалхъул ишараби	1			
19	Нахърилълъиналъул раг1аби гьеч1ого, ЖН предложениял	1			
20	Подлежащеелъун т1аджубараб	1			

	предложение				
21	Бит1араб дополнениелъун т1аджубараб предложение	1			
22	Хъвалсараб дополнениелъун т1аджубараб предложение	1			
23	**Ругьунгьариялъул диктант**	1			
24	Определениелъун т1аджубараб предложение	1			
25	Определениелъун т1аджубараб предложениегун лъалхъул ишараби	1			
26	ЖН предложениялгун лъалхъул ишараби17	1			
27	Т1аджурарал предло-жениялгун ЖН пред-ложениял к1алзулаб ва хъвавулаб калама-лъулъ х1алт1изари	1			
28	Нахърилълъиналъул раг1аби гьеч1ого, ЖН предложениял	1			
29	Нахърилълъиналъул раг1аби гьеч1ого, ЖН предложениял	1			
30	***Халгьабиялъул диктант***	1			
31	ЖН предложениял	1			
32	ЖС ва ЖН предложениял такрар гьаби	1			
33	Х1алалъун т1аджурарал предложениял	1			
34	Ишалъул куцлъун т1аджурарал предложениял	1			
35	***Ругьунгьариялъул изложение***	1			
36	Бак1лъун т1аджубараб предложение	1			
37	Заманлъун т1аджубараб предложение	1			
38	Г1илла-мурадлъун т1аджубараб предложение	1			
39	***Халгьабиялъул изложение***	1			
40	Шарт1ияб т1аджубараб предложение	1			
41	Шарт1ияб т1аджубараб предложение	1			
42	Уступительный т1аджубараб предложение	1			
43	***Ругьунгьариялъул сочинение***	1			
44	Уступительный т1аджубараб предложение	1			
45	Цо чанго т1аджубарабгун бугеб ЖН предложение	1			
46	Цо чанго т1аджубарабгун бугеб ЖН предложениелъул г1уц1и	1			

47	***Халгъабиялъул сочинение***	1			
48	Цо чанго т1аджубарабгун бугеб ЖН предложениегун лъалхъул ишараби	1			
49	Х1алаллъун т1аджурал предложениял	1			
50	***Халгъабиялъул диктант***	1			
51	Т1аджурарал предложениязул тайпаби	1			
52	Журарал предложениял	1			
53	Бит1араб калам	1			
54	Хъвалсараб калам	1			
55	Бит1араб ва хъвалсараб каламалъулъ лъалхъул ишараби	1			
56	Диалог ва цитата	1			
57	Диалогазулъ ва цитаталгун лъалхъул ишараби	1			
58	***Ругьунгьариялъул диктант***	1			
59	Мац1алъул х1акъалъулъ г1аммал баянал	1			
60	Авар мац1 ва гьелъул диалектал	1			
61	***Халгьабиялъул сочинение***	1			
62	Фонетика, раг1и лъугьин ва раг1ул г1уц1и	1			
63	Морфология ва синтаксис	1			
64	***Халгьабиялъул диктант***	1			
65	Журарал предложениял	1			
66	Х1асил гьабиялъул дарс	1			
67	Нахътей (резерв)	1			
68	Нахътей (резерв)	1			

Ц1алдохъабазе литература:

М.М.Муртазаг1алиев. Авар мац1. 8-9 классазе учебник. Мах1ачхъала. Издательство НИИ педагогики, 1999

Мух1амадханов М.М. Авар мац1алъул фразеологияб словарь. Мах1ачхъала Дагъучпедгиз, 1993

Авар мац1алъул бит1унхъваялъул словарь. Махачкала, Дагучпедгиз, 1989

Муг1алимасе литература:

Х1амзатов А.Гь. Авар мац1алъул жубараб предложениялъул синтаксис (методика). Мах1ачхъала, 2008

М.-К. Гьиматов Рек1елгъеялъулаб грамматика. Мах1ачхъала Дагъучпедгиз, 1980

Ах1мад Х1амзатов. Авар мац1алъул муг1алимзабазе творческиял х1алт1абазул мажмуг1. Типография ИП Тагиева Р.Х., Махачкала,

Камилова З.М. Авар мац1алъул дарсазда т1орит1улел дидактикиял х1аял (методика), Мах1ачхъала, 2010

Материалалдалъун ва техникиял алатаздалъун хьезари:

- мультипроектор
- интерактивная доска
- фонохрестоматия
- компьютер
- дирго дарсазул разработкаби
- электронияб адрес